

Bilgi Toplumunda Okuryazarlık

Ekmel Kılıç

Giriş

Bilgi toplumunda yaşamak, öncelikle, bilgi ihtiyacını hissetme, bilgiye nasıl erişebileceğini bilme, erişebilme, bilgiyi değerlendirebilme ve üretebilme becerilerini gerektirmektedir. Bilgi okuryazarlığı kavramı bu özellikleri ifade etmektedir. ‘Hayat Boyu Öğrenme’ yi kendisine şiar edinmiş bireylerin yetişmesini sağlayan bilgi okuryazarlığı, eleştirel bir yaklaşıma sahiptir. Bilginin sorgulanmasını, farklı kaynaklardan ve farklı bakış açılarından kontrol edilmesini isteyen bilgi okuryazarlığına göre bilgi statik değil, fakat dinamiktir. Dolayısıyla bilgiyi sürekli takip etmek gerekmektedir. Bireyin bilgilerini her fırsatta güncellemesi lazım gelmektedir. Bilgi okuryazarlığı, diğer okuryazarlıklardan daha geniş bir alana işaret etmektedir. Bilgi okuryazarlığı belli bir bilgi alanı hakkında değil, fakat bilgiye ihtiyaç hissetmeyi ve ilgili bilgiye nasıl ulaşacağımıza ilişkin becerileri içermektedir.

Bilgisayar okuryazarlığı, ağ okuryazarlığı, İnternet okuryazarlığı, dijital okuryazarlığı, medya okuryazarlığı gibi birbirlerine yakın okuryazarlık türleri bulunmaktadır. Bilgi okuryazarlığının hepsini kapsayıcı nitelikte olduğu söylenebilir. Aslında tüm okuryazarlıkların birbiri ile ilişkisi bulunmaktadır. Mesela ağ okuryazarlığının gerektirdiği İnternet üzerindeki ağlar arasında gezinme becerisi, bilgisayar okuryazarlığı becerilerinden olan bilgisayar kullanabilme becerisi ile ilişkilidir.

Beceriler

Bu bağlamda bilgi toplumunda yaşayan bir birey için, eleştirel bir bakış açısıyla, ‘hayat boyu öğrenme’ becerisine sahip olmak, bilgi ihtiyacını hissetmek, bilgiyi nasıl bulacağını bilmek, bilgiye erişebilmek, onu değerlendirip tekrar üretebilmek, geliştirilmesi gereken becerilerdendir. Bilgilere farklı kaynakları kullanarak ulaşabilmek, farklı bakış açılarını takip edebilmek, bilgiyi sorgulayabilmek, gerektiğinde de güncelleyebilmek, önemli becerilerden sayılmaktadır. Bu beceriler bilgi okuryazarlığı kavramı altında toplanabilmektedir.

Bilgisayar okuryazarlığı yeterlilikleri arasında sayılabilecek olan bilgisayarı ve içindeki programları iyi ve güvenli bir şekilde kullanmaya çalışma becerisi de temel becerilerdendir. Bunun yanında İnternet siteleri içerisinde gezinebilmek becerisi ağ okuryazarlığı veya İnternet okuryazarlığı içerisinde de ele alınabilmektedir.

Eleştirel medya okuryazarlığı becerileri arasında sayılabilecek olan medyanın ekonomi-politik arka planının farkında olmak, dolayısıyla medyanın ticari bir kaygısı, birtakım siyasi ve ideolojik çıkarları olduğu ve bunların da üretim süreçlerine yansıdığını; bilgi değil enformasyon aktarımında bulunduğunu, dolayısıyla kitleleri manipüle etmeye çalıştığını bilmek ve yayınları bu ön kabul ile takip etmek; eleştirel okuma yapmak; başka medyaları da okumak; mesaj üzerinde düşünmek gibi becerilere sahip olmak gerekmektedir.

Yeni medya okuryazarlığı becerileri arasında sayılabilecek becerilerden olan yeni medya ortamının asla kitlelerin kontrolünde olmadığı, aksine iktidarın modern bir panoptikonu haline dönüştüğünü, bireylerin tek tek 'denetimli' bir özgürlük altında olduklarını, bilgi kirliliğinin had safhada seyrettiği ve bunların birçoğunun bilinçli olarak üretildiğini bilmek; yeni medya araçlarına erişebilmek, güvenli, işlevsel bir şekilde bu araçları kullanabilmek ve bu araçları kullanarak üretimde bulunabilmek becerilerine sahip olmak gerekmektedir.

Neden?

Bilgi toplumunda yaşamak, bilgiyi kullanmayı gerektirmektedir. Fakat bilgi iktidar tarafından saklanmaktadır. Bilgi diye sunulan şeyler birer enformasyondur. Gerçek bilgiye ulaşmak belirli becerileri gerektirmektedir. Bunların başında eleştirel düşünme becerisi gelmektedir. Sürekli olarak sorgulamak, düşünmek ve araştırmak gerekmektedir. Medya ekonomi-politik çıkarları nedeniyle bilgiyi çarpıtmakta ve kitleleri manipüle etmektedir. Böylece demokrasinin temelinde yer alan medyanın -bilgilendirme işlevi yok edilerek- halkın yararına değil, bilakis iktidarın yararına hizmet etmesiyle iktidarın yeniden üretilmesi sağlanmaktadır. İktidar, medya vasıtasıyla toplumsal pratikleri tanımlayarak ve yeniden üreterek mevcut konumunu meşrulaştırmaktadır. Medya okuryazarlığı becerilerine sahip olmayan bireyler, toplumsal pratikleri iktidarın gözüyle tanımlamakta, mevcut durumu meşru görmektedir.

Özellikle yeni medya ortamında kendini özgür hisseden birey, modern bir panoptikonun içerisinde yer aldığı farkında değildir. Kendi ürettiği ve tükettiği içeriklerin iktidar tarafından gözetlendiğini, belirli bir sistematik ile dolaştığını farkında değildir. Dolayısıyla iktidar burada da meşrulaştırılır. Üretilen ürünlerin satılması için yeni pazarlara gereksinim vardır. Bu pazarlar artık yeni medya ortamında kurulmaktadır. Fakat daha öncesinde ürünün ihtiyaç olarak hissedilmesi için bir kültür oluşturulması gerekmektedir. Bu kültür yeni medya ortamlarında yapay olarak oluşturulmakta, böylelikle pazar genişlemektedir. Egemen okuma yapan kullanıcı, bunun farkında bile olmadan yapay kültüre, dolayısıyla pazara dahil edilmektedir.